

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nr. 1 Februar 2007

Kildemønter i Danmark

En kilde uden møntfund

Regisse kilde på Østfyn

Skvæt Mølle ved Skanderborg

Udmøntning til pengemarkedet
i Kiel 1776

Numismatisk opslagsværk

Kongres i Helsinki

Jon Anders Risvaag doktor

Ny leder på Den Kgl. Mønt i København

Den ældste kendte mønt fra en helligkilde i Danmark; en tysk penning fra cirka år 1000. Se side 3

Nyt numismatisk opslagsværk

empler – blandt andet ved at i Altona tilsendte stempler. lle bruges i 1776, blev alle et med årstallet 1776.

Altona blev der i december 73 speciedalere og i de før-76 48.675 speciedalere. Der havn produceret i begge må- ræget 41.280 speciedalere. Overskattedirektionen var l, at det på en god måneds t varsel var lykkedes at ud- idige mængde speciedalere. rancer/tilstrækkelige sølv- le naturligvis også været en or succesen.³

marks og Norges Moner 1541 (g., København, 1978).

nr. 420: Sager vedr. Montvæs- l), Indkomne sager til montjour- 51.

nr. 420: Sager vedr. Montvæs- l), Indkomne sager til montjour- cher, Michael: *Monten i Altona* didatspeciale, historie, Aarhus , upubliceret). Eventuelt interes- t de to afslag ikke befinder sig i e, men af Rigsarkivet er udtaget gene befinder sig nu i et såkaldt an ikke bestilles på normal vis. personlig henvendelse.

yments to the Vikings and ” og “Carolingian Coinage lver”.

Carolingian Coinage and on Power and Trade in the shot 2007 (udgivet af Ash- iower House, Croft Road, ire, GU11 3HR, England, , 334 sider, ill. Pris: 65 £

Prof. dr. Hubert Emmerig (Institut for Numis- matik og Pengehistorie, Universitetet i Wien) har udarbejdet et nyttigt opslagsværk vedrø- rende møntproduktion, møntsteder, møntret og lignende. Det udkom i april 2006 som led- sagerpublikation til kongressen om møntpro- duktion i Stolberg i Harzen.¹ Selvom opslags- værket primært dækker og er udarbejdet på grundlag af kildemateriale fra Bayern og det Habsborgske rige fra midten af 1300-tallet til midten af 1600-tallet, er det også relevant for andre områder. I Danmark er eksempel- vis væsentlige dele af det skriftlige kildemate- riale omkring møntvæsen frem til 1800-tallet på tysk, og flere af møntstederne lå i det tysk- talende Holsten. Dertil kommer den sproglige påvirkning på grund af rejser og anden kontakt mellem folk med tilknytning til møntvæsenet. En del ord vedrørende møntvæsen er stort set de samme på dansk og tysk.

Under udarbejdelsen af opslagsværket er publiceret kildemateriale fra ovennævnte pe- riode med relation til møntvæsen, møntsteder etc. gennemgået. Alle genstande nævnt i inven- tarier er f.eks. taget med i opslagsværket, hvor- for det har en forklaring på mange ord, som også optræder i andet samtidigt kildemateriale. Derved kan værket foruden indsigt i teknologi- ske, sproglige, retslige etc. aspekter også give et indblik i f.eks. sociale og personalemæs- sige sider af møntstederne. Fremgangsmåden betyder, at opslagsværket er meget dækkende. Imidlertid medfører den også, at mange letfor- ståelige ord er taget med. Eksempelvis er ord som *Brot* (brød) og *Bett* (seng) med uden no- gen særlig forklaring på, om eller hvorledes de havde en særlig betydning i relation til mønt- steder med videre. Sidstnævnte er dog sjældent et problem, tværtimod. Foruden ordforklarin- ger er der ofte gengivet et ganske kort tekstud- drag fra en kilde, hvori ordet indgår. Det virker godt. Udover at placere pågældende ord i en

numismatisk kontekst muliggør det jævnligt sammenligninger.

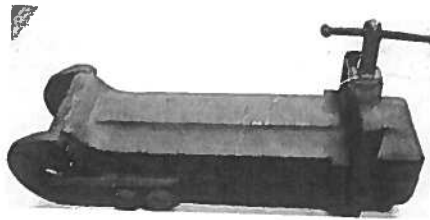
Ordforklaringerne er korte og generelt præ- cise, og må med enkelte undtagelser siges at være dækkende, når værkets omfang (cirka 200 sider) tages i betragtning. Det er særligt givende, når det forklares, hvorledes opslags- ordet spillede en rolle i forhold til møntvæsenet eller blev anvendt i møntfremstillingen. Det gælder f.eks. ved *Blei* (bly) eller *Rötel* (rød- kridt). Værkets nytte øges af mange krydshen- visninger. Ofte fører et opslag til nye opslag, som ikke sjældent virker uddybende eller per- spektiverende. H. Emmerig forklarer eksem- pelvis, at rødkridt blev brugt ved fremstilling af cement. Under opslagsordet cement fremgår det, at cement blev brugt til kemisk adskillelse af sølv og guld.

Opslagsordet *einguss/inguss* kan bruges til at illustrere værkets brugbarhed. *Eingusser* er de jernforme, som tene støbes i. En ten er den metalbarre, som valsens, strækkes og/eller ud- hamres til et metalbånd, hvorfra blanketter ud- klippes/udskæres/udstandsdes. Ordet *einguss* kendes også fra det danske kildemateriale, hvor man brugte det tyske ord direkte eller i let for- dansk form *indgus*² til op i 1800-tallet. Af kil- dehenvisningerne fremgår det, at der ved Møn- terne i Frankfurt am Main (1609), Prag (1578), Regensburg (1392-1393) og Schaffhausen i Bayern (1596) fandtes *eingusser*. Tilstedevæ- relsen af *eingusser* på møntsteder kan bruges til at argumentere for, at det pågældende mønt- sted støbte tene i jernforme frem for i støbe- sand. Der synes ikke umiddelbart at være me- get tydelige mønstre i forhold til udviklingen af støbemetoderne. Det havde dog uden tvivl blandt andet betydning, om valseværkerne blev drevet af vandkraft eller af mere omkostnings- tunge drivmidler som f.eks. heste. I 1700-tallet blev tene støbt i jernforme renere, mere ensar- tede, regulærere og hurtigere afkolet end tene

støbt i støbesand. Til gengæld var tenene fra jernformene tykkere, hvorfor de krævede mere valsning. Det var dyrt, hvis der ikke var f.eks. vandkraft til stede. I 1700-tallet og ind i 1800-tallet støbte Mønterne i Altona og København i støbesand, og det blev først ændret efterhånden som dampkraften vandt frem.³ Der kunne gives mange andre eksempler på værkets anvendelighed.

Michael Märcher

Hubert Emmerig, *Glossar zu Münztechnik und Münzverwaltung in Spätmittelalter und früher Neuzeit. Zum frühneuhochdeutschen Wortschatz in ausgewählten Quellen (14. bis 17. Jahrhundert)*, udgivet af Reiner Cunz i serien *Abhandlungen der Braunschweigischen Wissenschaftlichen Gesellschaft*, bd. LV, Braunschweig, 2006. ISSN: 0068-0737, ISBN: 3-934656-17-X. Pris: 25 € (hæftet), 32,50 € (indbundet).

Jernstøbeform til to tene fra 1800-tallet. Formen ligger ned på illustrationen. Toppens/åbningen er i enden til højre. Håndtaget løsnes og trækkes op over åbningen, når formen skal åbnes. Fra Mønten i København. Nu hos Danmarks Tekniske Museum, Helsingør.

- 1 Tværfaglig kongres om møntproduktion i nyere tid, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2006, nr. 3, s. 117-119.
- 2 Se *Ordbog over det Danske Sprog*, (bd. 9, 1927, genoptryk 1967), s. 327.
- 3 Rigsarkivet, arkivnr. 420: Sager vedrørende møntvæsenet 1771-1848(64), Almindelige og danske møntsager, Varia 1770-1791; Rigsarkivet, arkivnr. 442: Den kgl. Mønt, Mønten i København, Inventarier 1749-1873; Rigsarkivet, arkivnr. 442: Den kgl. Mønt, Mønten i Altona, Inventarier 1773-1862.

Nordisk Numismatisk Årsskrift 2000-2002

Den seneste volymen av NNÅ har nu utkommit. Den bygger på föredragen från det Sjätte Nordiska Numismatiska Symposiet som hölls i Nationalmuseet i Köpenhamn den 23-24 november 2001. Syftet med dessa symposier är att samla nordiska numismatiker från universitet och museer samt studenter med numisma-

tik som ämne. Symposierna har hållits sedan 1993, och vid varje tillfälle diskuteras ett specifikt ämne inom numismatiken. Denna gång gällde det ensamfunna mynt – Single Finds: the Nordic Perspective.

Redaktörer har varit Helle W. Horsnæs och Jens Christian Moesgaard från Nationalmu-

seet i Köpenhamn. År 2000-2002 har också omfattande litteraturreferenser. Här f

Horsnæs, Helle W. (Danmark): *Foreword*. Sid. 5
Christiansen, Erik (Danmark): *The case of Roman Egypt: Limes: Einzelfunde in Norddeutschland und D*
Lind, Lennart (Sverige): *on Gotland: single finds*
Horsnæs, Helle W. (Danmark): *coins in Barbaricum. De*
Sid. 53-99.

Horsnæs, Helle W. (Danmark): *from one site. Towards a between single finds and material*. Sid. 100-108.
Metcalf, Michael (England): *Wodan/monster sceattas interpretation for monet*
148.

Feveile, Claus (Danmark): *9th centuries Ribe – sur*
Sid. 149-162.

Williams, Gareth (England): *mony in Viking-Age Scandinavia: single finds*. Sid. 163-172
Aarsleff, Esben (Danmark): *king-Age coins at Kirke Egesborg (Sealand, Denmark): nary considerations on cc*
Jørgensen, Lars (Danmark): *the aristocracy – Distribution of coin use at the Viking m*
Lake Tisso, Denmark. Sid. 228-275.
Kilger, Christoph (Norge): *idea of monetary space*. S
Moesgaard, Jens Christian (Danmark): *finds as evidence for coin*
Middle Ages – status an